

Jaarverslag van de secretaris van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie over het jaar 1969.

Het jaar 1969 kenmerkte zich in de Nederlandse politiek door voortzetting van de na de Tweede Kamerverkiezingen van 1967 manifest geworden pogingen tot hergroepering en heroriëntering van partijen en groepen in partijen. De V.V.D. zette de ingeslagen koers - bezinning met niet-partijgebonden liberalen in het Liberaal Beraad over het vraagstuk van de meest functionele partijstructuur voor ons land - voort. In het begin van het verslagjaar kwamen de antwoorden van het Beraad op de vraagpunten II en III gereed. In december sloot het Beraad zijn werkzaamheden op dit stuk af met het antwoord op het vierde vraagpunt en het opstellen van een drietal ontwerp-resoluties die aan de jaarlijkse algemene vergadering 1970 zullen worden voorgelegd.

De commissie Kiezer-Gekozone, die had geadviseerd over kiesstelsel, staatsrechtelijke hervormingen en communicatie zag in mei haar werkzaamheden voorlopig afgesloten, toen in een tweede buitengewone algemene vergadering die aan de ontwerp-resoluties van deze commissie was gewijd, de onderwerpen referendum, communicatie en staatsburgerlijke vorming waren afgehandeld. Op verzoek van het hoofdbestuur heropende de commissie haar beraadslagingen in oktober ten einde ontwerp-aanbevelingen van de partijraad voor te bereiden betreffende het tweede rapport van de Staatscommissie van advies inzake herziening van de Grondwet en de Kieswet en het rapport van de commissie Duidelijkheid, ingesteld door de zgn. Groep van Achttien.

Op beide onderwerpen wordt hieronder nog uitvoeriger ingegaan. In deze inleiding past de constatering dat de voorbereiding van de diverse vergaderingen in afdelingen en kamercentrales de periode van verhoogde activiteit, die na de verkiezingscampagne van 1967 was blijven bestaan, deed voortduren.

Deze verhoogde mate van activiteit, vergroting van de discussiemogelijkheden in de partij en bezinning op tal van onderwerpen ging gepaard met een constructieve gezindheid en een eensgezinde sfeer, ook al botsten de meningen. Dit laatste geschiedde op zakelijke wijze, met begrip voor het standpunt van de ander. Het is daarom goed dit - voor een liberale partij eigenlijk vanzelfsprekende - verschijnsel met zoveel woorden te constateren, omdat overigens in de Nederlandse politiek, vooral buiten het parlement, de onverdraagzaamheid toeneemt, vooral van extreem linkse groepen en bepaalde groepen van studenten en jongeren. Dit verschijnsel behoort een ieder die de democratie en de democratische vrijheden en rechten ter harte gaat, met grote zorg te vervullen. Het is daarom goed dat in de partij door de commissie Kiezer-Gekozone en ook in het Liberaal Beraad de wezenlijke betekenis van de liberale beginselen opnieuw aan de orde is gekomen.

Voor wat het Liberaal Beraad betreft geldt bovendien dat van de deelnemende organisaties het L.D.C. en de J.O.V.D. de V.V.D. hun kritiek niet plegen te sparen, maar dat niettemin grote eenstemmigheid bleek te bestaan tussen de deelnemers over de uitgangspunten en de beoogde politieke doeleinden.

Geconstateerd kan worden dat mede door dit alles de evolutie vande V.V.D. van kiesvereniging naar politieke partij verder voortschreed.

Dit ging gepaard met en werd geaccentueerd door het feit dat de op 29 maart in functie getreden nieuwe voorzitter van de partij, mevrouw H. van Someren-Downer, in meerdere mate dan haar voorganger bij de actuele politiek betrokken is.

IN MEMORIAM.

W.Veenis, voorzitter van de afdeling Westzaan; J.P.de Haan, lid van de gemeenteraad van Naarden; T.Dijkema, oud-secretaris van de afdeling Harlingen; I.J.Wolleswinkel, lid van de gemeenteraad van Koog aan de Zaan en voorzitter van de afdeling Koog/Zaandijk; D.A.Coenradi, oud-lid van de gemeenteraad van Zwolle; W.van der Wel, wethouder van de gemeente Laren N.H.; K.F.Elzinga, bestuurslid van de afdeling Leeuwarderadeel en secretaris van de provinciale landbouwcommissie in Friesland; Mevrouw J.L.Redeke-Hoek, laatste presidente van de landelijke Vrouwengroep in de Liberale Staatspartij; C.G.Trouw, voorzitter van de afdeling Heenvliet/Geervliet en penningmeester van de Statencentrale Ridderkerk, lid van de gemeenteraad van Geervliet; Mr.F.W.J.H.Cort van der Linden te Wassenaar, oud-lid van het Hoofdbestuur, oud-burgemeester van Groningen; E.Dierssen, voorzitter van de afdeling Maassluis; E.Kuipers, voorzitter van de afdeling Westerbork en lid van het dagelijks bestuur van de kamercentrale Drenthe; Mr.G.Vonk te Haarlem, oud-lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; J.Krooshof te Deventer, oud-lid van het Hoofdbestuur, oud-wethouder van de gemeente Deventer; Mevrouw L.Kramer-de Menthon Bake, oud-secretaresse van de afdeling Breda; Jhr.A.G.Th.Stratenus, voorzitter van de afdeling Leersum; W.C.P.van Leeuwen, lid van de gemeenteraad van Zutphen, oud-penningmeester en lid van verdienste van de kamercentrale Gelderland, oud-secretaris-penningmeester van de afdeling Zutphen; A.N.Zwiers, oud-voorzitter van de afdeling Voorst, Mr.P.F.C.van Geer, oud-voorzitter van de afdeling Naarden, oud-lid van de gemeenteraad; J.van Dijke, gemeentesecretaris van Melissant; Mr.C.Greve, oud-voorzitter en lid van verdienste van de afdeling 's-Gravenhage; Mevrouw E.van den Bosch-de Jongh, oud-lid van de gemeenteraad van 's-Gravenhage.

AFDELINGEN.

Het aantal afdelingen bedroeg per 31 december 1969 425, tegen 423 per 31 december 1968.

Opricht werden de afdelingen Graft/De Rijk, Driean E.H. (omvattende de gemeenten Venhuizen, Wijsenes en Schellinkhout), Heinenoord, Schermer, Blaiswijk, Borsela, Benthuizen, Doornspijk en Renswoude.

Samengevoegd werden de afdelingen Hamelum Oldederf en Lemsterland tot de afdeling Zuid Westhoek; Goes, Kloetinge en 's Heer Arendskerke tot de afdeling Groot Goes; Stadskanaal-Onstwedde en Stadskanaal-Wildervank tot één afdeling Stadskanaal, en Renkum/Heelsum/Doorwerth en Oosterbeek tot de afdeling Gemeente Renkum. De afdeling Kruiningen-Hansweert heet thans afdeling Reimerswaal.

Opgheven werden de afdelingen Gennep en Noorddijk.

De oprichting van de afdeling Borsela, de samenvoeging tot de afdeling Groot Goes en de naamsverandering van de afdeling Kruiningen-Hansweert in afdeling Reimerswaal hielden verband met de gemeentelijke herindeling van Zuid-Beveland, alwaar in november tussentijdse gemeenteraadsverkiezingen werden gehouden, waarover later in dit jaarverslag meer.

REGIONALE PROPAGANDISTEN.

De heer L.Roodenburg te Delden, tot dusver in dienst van de kamercentrale Zwolle, trad op 1 januari in dienst van het hoofdbestuur. Wijziging in zijn werkzaamheden bracht dit nauwelijks met zich mee.

Het optreden van de heer H.B.van Bruggen te Delfzijl als regionaal propagandist in de kamercentrale Groningen werd per 1 februari beëindigd. Van 15 maart tot 1 juni was tijdelijk in de kamercentrale Drenthe werkzaam de heer J.M.Los te Schipborg.

De overige regionale propagandisten, de heren H.G.Roodhuyzen te 's-Gravenhage, J.G.Belterman te Beverwijk, J.N.F.Ch.Dorrius te Harlingen en Y.Groen te 's-Hertogenbosch zetten hun werkzaamheden respectievelijk in de provincie Zuid-Holland, in de kop van Noord-Holland, in Friesland en in Noord-Brabant met onverminderde toewijding en energie voort. Hen allen, de heer Roodenburg inbegrepen, wacht in de komende verkiezingsjaren een zware taak.

"VRIJHEID EN DEMOCRATIE".

In de samenstelling van het Stichtingsbestuur kwamen in het verslagjaar belangrijke wijzigingen. Door het aftreden ter Algemene Vergadering op 29 maart van de ondervoorzitter en penningmeester der partij, de heren Drs.J.A.F.Roelen en Sidney J.van den Bergh, ontstonden automatisch vacatures in het voorzitterschap en penningmeesterschap van het Stichtingsbestuur. Van ouds immers werd het voorzitterschap van het Stichtingsbestuur bekleed door de ondervoorzitter der partij, terwijl de statuten der Stichting bepalen dat de penningmeester der partij tevens als penningmeester van de Stichting "Vrijheid en Democratie" fungeert.

Per 29 maart 1969 trad de nieuwe penningmeester der partij, de heer A.W.J.Caron te Wassenaar, derhalve tevens op als penningmeester van de Stichting. Het Hoofdbestuur benoemde op 19 april de nieuwe ondervoorzitter der partij, de heer Mr.H.P.Talsma te Enschede, tot voorzitter van het Stichtingsbestuur.

Het Stichtingsbestuur kwam in zijn oude samenstelling voor het laatst bijeen op 24 januari. In zijn nieuwe samenstelling kwam het bestuur in het verslagjaar niet meer bijeen; wel overlegde de nieuwe voorzitter regelmatig schriftelijk met zijn medebestuurleden.

Ter besparing van kosten moest het Hoofdbestuur besluiten met ingang van 7 februari 1969 "Vrijheid en Democratie" niet langer wekelijks, doch eenmaal per 14 dagen te doen verschijnen. De omvang van het blad werd groter; de 14-daagse verschijning ging gepaard met een uitbreiding tot 16 pagina's. Op 11 juli verscheen het 1000ste nummer van het blad, waaraan enkele redactionele beschouwingen werden gewijd. De redactie, onder voorzitterschap van de heer Ph.C.de Chapelle, kwam bijeen op 10 januari, 22 mei, 30 mei en 30 december. De beide laatste vergaderingen werden bijgewoond door de nieuwe voorzitter van het Stichtingsbestuur.

Het Hoofdbestuur meent dat de plannen van de hoofdredacteur de inhoud van het partij-orgaan aan te passen aan de nieuwe situatie, waarin minder plaats is voor actualiteit en meer plaats zal worden ingeruimd voor opinievormende artikelen, alle steun verdienen en dat er ruimschoots gelegenheid dient te zijn dit nieuwe beleid tot ontplooiing te laten komen.

ALGEMENE VERGADERINGEN.

In 1969 werden drie algemene vergaderingen gehouden: twee buitengewone alsmede de jaarvergadering.

Eerst zullen wij in dit verslag de jaarlijkse Algemene Vergadering behandelen, die werd gehouden op vrijdagavond 23 en zaterdag 29 maart in Huize Maas te Groningen. Zeer belangrijke wijzigingen voltrokken zich op deze jaarvergadering in de samenstelling van het Dagelijks Bestuur; wij komen hierop nader terug.

Vrijdagavond werd de vergadering als gebruikelijk geopend door de voorzitter der partij, de heer Ir.K.van der Pols, waarna de voorzitter der Tweede Kamerfractie, de heer Mr.E.H.Toxopeus, een politieke rede uitsprak die door de radio werd uitgezonden.

Alvorens over te gaan tot de begroeting der gasten wijdde de voorzitter enkele woorden aan de nagedachtenis van de op 12 augustus 1968 overleden ere-voorzitter der partij, Prof.Mr.P.J.Oud, waarna door de aanwezigen staande stilte werd betracht.

Vervolgens ging de voorzitter over tot de begroeting der gasten. Hij kon tot zijn vreugde constateren dat alle liberale ministers en staatssecretarissen, met uitzondering van de heer De Koster, die ambtshalve in Tunesië verbleef, aanwezig waren. Voorts kon hij een welkomstwoord uitspreken tot de burgemeester van Groningen, de heer J.J.A.Berger, tot het ere-lid, de heer D.W.Dettmeijer, en tot de delegaties van het Liberaal Democratisch Centrum, de J.O.V.D. en de L.S.V.N. Door het L.D.C. werd aan het Hoofdbestuur een discussienota aangeboden.

Behalve de jaarverslagen van secretaris en penningmeester en andere huishoudelijke zaken, en de vragen over het beleid van het Hoofdbestuur en van de redactie van "Vrijheid en Democratie" vermeldde de agenda voor de vrijdagavond als belangrijkste punt een voorstel van het Hoofdbestuur tot centrale contributie-inning. Dit voorstel, dat na de Partijraadsvergadering van 3 maart aanzienlijk was gewijzigd, werd in zijn nieuwe vorm vrijwel onveranderd aanvaard. Wijzigingen in statuten en huishoudelijk reglement waren hiervan het gevolg.

Een voorstel van het Hoofdbestuur de minimum-contributie voor gewone leden van 27 jaar en ouder te verhogen van f 25,- tot f 30,- per jaar werd aangenomen met dien verstande dat de vergadering naar aanleiding van een amendement van de afdeling De Bilt-Bilthoven besloot de contributie voor leden van 65 jaar en ouder op f 25,- te handhaven.

Voorts werd een nieuwe afdrachtregeling voor de afdelingen en kamercentrales vastgesteld en werd een stemprocedure door middel van inlevering van stembriefjes in het huishoudelijk reglement vastgelegd.

Voorstellen van de afdeling De Bilt-Bilthoven tot wijziging van de leden 3 en 5 van artikel 16 van de statuten, en tot instelling van een commissie tot herziening van structuur en organisatie van de partij werden door de vergadering verworpen.

Na afloop van de werkzaamheden op vrijdagavond bleven de aanwezigen in Huize Maas nog geruime tijd in feeststemming bijeen.

Zaterdagochtend kwamen na het antwoord van de redactie van "Vrijheid en Democratie" op de vragen over haar beleid gesteld wederom voorstellen tot reglementswijzigingen aan de orde; thans betrekking hebbende op de reglementen op de kandidaatstelling voor leden van de Tweede Kamer, van de Provinciale Staten en van de Gemeenteraden, alsmede nog een enkel wijzigingsvoorstel ten aanzien van de reglementen voor de Commissie van Beroep en voor de Commissie voor de Reglementen.

Ofschoon met name de wijzigingsvoorstellen op het reglement op de kandidaatstelling voor leden van de Tweede Kamer van ingrijpende aard waren verliep de behandeling van al deze agendapunten bijzonder vlot. In grote lijnen werden de voorstellen van het Hoofdbestuur, op enkele punten door afdelingen geamandeerd, ongewijzigd aangenomen.

Hierna volgde de benoeming van zes leden van het Hoofdbestuur. Zonder stemming werden herkozen de aan de beurt van periodieke aftreding zijnde leden van het Hoofdbestuur, de heren F.J.Melzer, Ir.W.van der Ham en H.Wiegel. Nieuw gekozen werden, eveneens zonder stemming, de heren Drs.A.van Boven te 's-Gravenhage in de plaats van Dr.Ir.A.W.G.Koppejan en C.Tammens te Oosterhesselen in de plaats van Ir.Dr.H.K.de Langen te Meppel; de heren Koppejan en De Langen hadden zich niet herkiesbaar gesteld.

Voor de vervulling van de vacature in de Hoofdbestuur-plaats voor de Rijkskieskring Zwolle, ontstaan doordat de heer Mr.H.P. Talsma als enig kandidaat was gesteld voor het ondervoorzitterschap der partij, diende een stemming plaats te vinden tussen de heren Tj.H.Stikker te Emmeloord en P.C.Vogely te Diepenheim. Verkozen werd de heer Vogely.

Vervolgens kwam aan de orde het antwoord van het Hoofdbestuur op de vragen over zijn beleid gesteld, en de vragen over het beleid der Kamerfracties. Een tweetal voorstellen van de afdeling 's-Gravenhage, n.l. om aan de Vereniging van Staten- en Raadsleden te verzoeken een commissie te benoemen ter rapportering onder meer over het vraagstuk van grenswijzigingen van provincies en gemeenten, alsmede om een vaste landelijke commissie van de partij voor werknemersaangelegenheden in te stellen, werden respectievelijk ingetrokken en verwezen naar de Sociaal-Economische Commissie.

De zaterdagmiddag kreeg een feestelijk karakter. In verband met het aftreden van de voorzitter, de ondervoorzitter en de penningmeester der partij, de heren Ir.K.van der Pols, Drs. J.A.F.Roelen en S.J.van den Bergh moest in deze drie belangrijke vacatures worden voorzien. Bij enkele kandidaatstelling koos de vergadering tot voorzitter der partij Mevrouw H.van Someren-Downer, tot ondervoorzitter de heer Mr.H.P.Talsma en tot penningmeester de heer A.W.J.Caron. Voorts werd eveneens zonder stemming de heer Dr.A.J.Vis herbenoemd als lid van het Dagelijks Bestuur.

Nadat de aftredende voorzitter de nieuw benoemden had geïnstalleerd aanvaarde mevrouw Van Someren haar nieuwe functie met een rede die zij besloot met een afscheidswoord tot de scheidende leden van het Dagelijks Bestuur. Zij kon daarbij namens de partij aan de heren Van der Pols en Van den Bergh het ere-lidmaatschap aanbieden. Afscheids- en begroetingstoespraken door de heren Van der Pols, Van den Bergh, Roelen, Dettmeijer en Minister Polak besloten dit gedenkwaardige gedeelte van deze Algemene Vergadering.

Hierna kwam nog aan de orde het antwoord van de Kamerfracties op de vragen over hun beleid gesteld. Daarbij werd een drietal moties aangenomen: inzake de belastingverlaging ingediend door de afdelingen Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, inzake de Poolse Joden ingediend door de afdeling Amsterdam en inzake de Europese politiek ingediend door de Liberale Kring Brussel.

De buitengewone Algemene Vergadering van 11 januari in het Congresgebouw te Den Haag was gewijd aan het rapport van de Sociaal-Economische Commissie inzake de herziening van het ondernemingsrecht. Dit rapport werd voorbereid door een speciale werkgroep uit deze commissie onder leiding van de voorzitter der commissie, de heer Drs.G.M.V.van Aardenne, die ter vergadering als woordvoerder der commissie optrad. Als discussieleider fungeerde bij de behandeling van hoofdstuk I inzake de grondslagen voor het ondernemingsrecht de voorzitter van de partij, Ir. K.van der Pols; bij hoofdstuk II inzake de positie van de arbeid Dr.A.J.Vis, lid van het Dagelijks Bestuur, bij hoofdstuk III inzake verslaggeving en enquête de heer H.J.L.Vonhoff, eveneens lid van het Dagelijks Bestuur en bij hoofdstuk IV inzake publicatieplicht de algemeen secretaris. Hoofdstuk V inzake de structuur van de N.V. moest in verband met het vergevorderd tijdstip worden aangehouden. De vergadering nam na levendige en uitvoerige discussies een aantal resoluties aan, waarin, kort samengevat, de volgende wenschen van onze partij met betrekking tot de onderneming tot uiting werden gebracht:

- De beste wijze van produktie-organisatie is de ondernemingsgewijze produktie, met de produktiemiddelen in particuliere handen.
- Openheid is noodzakelijk tegenover kapitaalverschaffers, personeel en publiek.
- Openheid niet alleen voor de N.V.'s maar ook voor in andere rechtsvormen gedreven ondernemingen.

- Medezeggenschap door ondernemingsraden in bedrijven met meer dan 100 personeelsleden, uitbreiding der bevoegdheden in het algemeen volgens de voorstellen-Verdam, goed contact met vakverenigingen en verplichte toelating van onafhankelijke deskundigen in de ondernemingsraden.
- Democratisering van de wijze van verkiezing van ondernemingsraden (25 personen moeten kandidaten kunnen stellen of - indien minder dan 250 personeelsleden - 10%).
- Tegen werknemerscommissaris volgens de "negen" van Verdam, tegen SER-registercommissarissen volgens NVV/NKV-plan; voor verbreding van de kring waaruit commissarissen worden gekozen; raad van commissarissen moet vertrouwen hebben van alle bij de onderneming betrokkenen.
- Uitbreiding verslaggeving en enquête tot alle ondernemingen; uitbreiding van het recht enquête te vragen tot bedrijfs(taks)-bonden, categorale organisaties en vakcentrales; instelling van Ondernemingskamer bij Gerechtshof te Amsterdam; verplichte openbaarmaking van de uitspraken van dat Hof.
- Uitbreiding van de publikatieplicht tot alle grote ondernemingen, waarbij gedacht wordt aan ondernemingen - ongeacht rechtsvorm - met hetzij meer dan 100 personeelsleden, meer dan f 500.000,- geplaatst kapitaal of meer dan f 3.000.000,- balanstotaal, voor zover in overeenstemming met de ontwikkelingen in Europees verband; overgangsmaatregelen voor gespecialiseerde en toeleverende bedrijven.
- In verband daarmee opening van mogelijkheid tot herkapitalisatie vrij van belasting of tegen laag tarief.

Op vrijdagavond 9 en zaterdag 10 mei kwam de partij, ditmaal in de Stadsgehoorzaal te Leiden, wederom in buitengewone Algemene Vergadering bijeen, nu onder leiding van haar nieuwe voorzitter Mevrouw H. van Someren-Downer.

De vrijdagavond was gewijd aan de behandeling van hoofdstuk III van het rapport Kieser en Gekozone inzake referendum en volksinitiatief. Als discussieleider fungeerde de nieuwe voorzitter der partij de heer Mr. H. P. Talma; als eerste woordvoerder der commissie Kieser-Gekozone Mejuffrouw Mr. A. Kappeyne van de Coppello. De vergadering sprak zich uit voor invoering van het verplicht bindend referendum bij grondwetsherziening uitsluitend na aantasting of afschaffing van het stelsel der evenredige vertegenwoordiging en na afschaffing van de z.g. "tweede lezing" na Kamer-ontbinding. Invoering van het facultatief referendum over wetsontwerpen en van het volksinitiatief tot wetsontwerpen achtte de vergadering slechts aanvaardbaar in geval van aantasting of afschaffing van het beginsel van evenredige vertegenwoordiging.

Voorts werd op vrijdagavond nog behandeld een nader rapport van de commissie Kieser-Gekozone inzake de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd en de meerderjarigheidsgrens. Discussieleider bij dit punt was de voorzitter van de partij; woordvoerder van de commissie haar voorzitter de heer Mr. W. J. Geertsema.

De vergadering sprak zich uit vóór verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd tot 18 jaar, gekoppeld aan een verlaging van de meerderjarigheidsgrens, met dien verstande dat een nadere studie werd gevraagd van het ingewikkelde probleem van de verlaging der meerderjarigheidsgrens.

Zaterdagochtend werd hoofdstuk IV van het rapport Kieser en Gekozone behandeld inzake communicatie en presentatie. Discussieleider was de partijvoorzitter; woordvoerders van de commissie de heer Dr. E. Nordlohne en eerst-ondergetekende.

De vergadering sprak zich onder meer uit voor een zo groot mogelijke openbaarheid van de besluitvorming in alle organen der partij, spreekuren te houden door leden van vertegenwoordigende lichamen, vorming van discussiegroepen en studiekringen

in de afdelingen, publicatie van standpunten van Hoofdbestuur en Partijraad terzake van politieke vraagstukken, instelling van een ook van het parlement onafhankelijke ombudsman en verbetering van de werkwijze der commissies voor de Verzoekschriften, vergroting van de openbaarheid van ambtelijke stukken, en decumulatie van functies binnen de partij.

Zaterdagmiddag werd hoofdstuk V inzake staatsburgerlijke vorming behandeld. Discussieleider de heer H.J.L.Vonhoff, woordvoerder der commissie de heer Dr.G.H.Scholten.

De vergadering nam de aanbevelingen der commissie over om bij het onderwijs de confrontatie der leerlingen met burgerschapskunde te bevorderen, om te komen tot een Documentatie Instituut ten dienste van organisaties die zich met de staatsburgerlijke vorming bezighouden, en om te bevorderen dat zo spoedig mogelijk in alle delen des lands cursussen staatsburgerlijke vorming gegeven kunnen worden.

Voorts werd voor kennisgeving aangenomen een door de voorzitter der Tweede Kamerfractie, de heer Mr.E.H.Toxopeus, opgesteld rapport inzake mogelijke verbeteringen in de bestaande procedure van kabinetsformatie.

Tenslotte kwamen nog in behandeling twee ontwerp-besluiten behorende bij het rapport Kiezer en Gekozone. Het eerste, dat zich uitsprak voor het nemen van een proef met een interne opiniepeiling (partijreferendum) werd aangenomen. Het tweede, een aantal wijzigingsvoorstellen voor enige artikelen van het huishoudelijk reglement behelzende, met het doel de doorstroming in afdelings- en centrale-besturen te bevorderen, werd aangehouden.

DAGELIJKS BESTUUR EN HOOFDBESTUUR.

Het Hoofdbestuur vergaderde in 1969 zeven maal, en wel op 1 februari, 15 maart, 19 april, 7 juni, 20 september, 1 november en 13 december.

Het Dagelijks Bestuur kwam negen maal bijeen, n.l. op 1 februari, 15 maart, 19 april, 1 mei, 7 juni, 17 september, 15 oktober, 1 november en 8 december.

Bovendien vonden op 20 mei, 7 juli en 6 oktober besprekingen plaats tussen het Dagelijks Bestuur en het Hoofdbestuur van de J.O.V.D., terwijl op 10 oktober het Dagelijks Bestuur met het bestuur van het Liberaal Democratisch Centrum vergaderde.

LIBERAAL BERAAD.

Het Liberaal Beraad - het overleg tussen de dagelijkse besturen van V.V.D., L.D.C., J.O.V.D. en L.S.V.N. - kwam bijeen op 6 en 20 januari, 3, 17 en 26 februari, 5 maart, 3 juni, 30 oktober, 19 november en 3 en 9 december.

Op 5 maart legde het Liberaal Beraad de laatste hand aan de beantwoording van de vraagpunten II en III, respectievelijk "Welke partijstructuur is het meest functioneel?" en "Welke plaats neemt het liberalisme in een gewijzigde partijstructuur in?". Dit antwoord werd gepubliceerd in het nummer van 21 maart van "Vrijheid en Democratie".

Op 9 december voltooide het Liberaal Beraad de beantwoording van vraagpunt IV "Welke functie kan de V.V.D. vervullen in het proces van hervorming van de partijstructuur?". Tijdens een persconferentie op vrijdag 19 december werd dit antwoord, alsmede een drietal door het Liberaal Beraad opgestelde en door het Hoofdbestuur overgenomen ontwerp-resoluties, gepubliceerd. De taak van het Liberaal Beraad was hiermede beëindigd.

Zeer veel heeft het Beraad te danken aan de werkgroep onder leiding van de heer Drs.H.A.Korthals, die het materiaal verzamelde. Deze werkgroep vergaderde in het verslagjaar op 13 februari, 19 maart, 2 april, 10 juni, 2, 16 en 28 juli, 11 augustus en 11 september.

Ten aanzien van de zg. follow up van het Beraad werd besloten dat de discussie over de antwoorden in de afdelingen gestimuleerd diende te worden door het zenden van vragenlijsten en het doen organiseren van forum-bijeenkomsten. De drie ontwerp-resoluties zullen in de jaarlijkse Algemene Vergadering 1970 aan de orde komen, terwijl voorts nog een aantal aanbevelingen aan de Partijraad zullen worden voorgelegd. Het Dagelijks Bestuur meent dat met de rapporten van het Liberaal Beraad de grondslag voor een verkiezingsprogramma-1971 is gelegd en dat dit verkiezingsprogramma gebaseerd zal dienen te zijn op de conclusies van het Beraad. Op deze wijze is opstelling van een ontwerp-programma in hoofdlijnen voor de definitieve kandidaatstelling mogelijk.

PARTIJRAAD.

De Partijraad vergaderde drie maal.

Op 8 maart werden adviezen opgesteld over de voorstellen van het Hoofdbestuur aan de Algemene Vergadering, over hoofdstuk V (staatsburgerlijke vorming) van het rapport Kiezer en Gekozone en over de nota van de commissie Kiezer-Gekozone inzake de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd en de meerderjarigheidsgrens.

Op 27 september hield de Partijraad zich bezig met de behandeling van hoofdstuk V: "De structuur van de N.V." van het rapport Herziening van het ondernemingsrecht van de Sociaal-Economische Commissie, terwijl voorts de politieke toestand werd besproken.

Op 22 november werd een openbare Partijraadsvergadering belegd ter gelegenheid van het optreden van de nieuwe fractievoorzitter in de Tweede Kamer, de heer Mr. W. J. Geertsema.

Des morgens kwam een zestal ontwerp-aanbevelingen in behandeling van de commissie Kiezer-Gekozone, opgesteld naar aanleiding van het rapport van de commissie Duidelijkheid van de Groep van Achttien en naar aanleiding van het tweede rapport van de Staatscommissie Cals/Donner.

Des middags sprak de voorzitter der Eerste Kamerfractie, de heer Mr. H. van Kiel, over het onderwerp "Morgen", waarna de heer Geertsema een rede hield over het onderwerp "Wat wil de V.V.D.".

Deze openbare Partijraadsvergadering, die zeer goed werd bezocht en grote belangstelling ondervond van de pers, werd gekenmerkt door een voortreffelijke stemming. De actie "Een tientje per lid", waarover U in dit verslag nog nadere gegevens zult aantreffen, werd door de partijvoorzitter op deze bijeenkomst reeds aangekondigd.

KAMERFRACTIES.

In het verslagjaar vond een verkiezing plaats voor de leden van de Eerste Kamer in groep III (Noord-Holland en Friesland) en groep I (Noord-Brabant, Zeeland, Utrecht en Limburg).

Op 1 april pleegde het Dagelijks Bestuur der partij met onze Statenfracties overleg over de voorlopige samenstelling van de kandidatenlijsten, die vervolgens in de beide groepen door de Statenfracties definitief werden vastgesteld.

Op dinsdag 10 juni werden de lijsten ingediend; de dag der stemming was woensdag 2 juli. Het aantal zetels voor onze partij bleef ongewijzigd, n.l. twee in groep III en één in groep I. Herkozen werden voor de provincies Noord-Holland en Friesland de heren Mr. J. de Wilde te Amsterdam en Dr. P. G. van de Vliet te Hilversum.

In de plaats van de heer Mr. D. A. Delprat te Amsterdam, die sinds 1958 in de Eerste Kamer zitting had voor groep I, werd gekozen de heer Drs. Y. P. W. van der Werff te Breda.

In de samenstelling der Tweede Kamerfractie kwam in 1969 een zeer belangrijke wijziging. Op 30 september kwam de benoeming af van onze fractievoorzitter, de heer Mr. E.H. Toxopeus, tot Commissaris der Koningin in de provincie Groningen.

De fractie koos op 1 oktober tot haar nieuwe voorzitter de heer Mr. W.J. Geertsema, die reeds het vice-voorzitterschap der fractie vervulde, en die al eerder, n.l. van juli 1963 tot maart 1966, de fractie leidde.

Het vice-voorzitterschap der fractie kwam te berusten bij de heer R. Zegering Hadders, terwijl de heer Ir. D.S. Tuynman als tweede vice-voorzitter van de fractie ging optreden.

Ofschoon de heer Toxopeus zijn nieuwe ambt eerst op 16 februari 1970 zou aanvaarden legde hij op 1 november 1969 zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer neer. Als zijn opvolger nam de heer L.M. de Beer in de Tweede Kamer zitting.

Vermelding verdient nog dat de leden onzer Tweede Kamerfractie in november 1969 hun neven-functies in "Vrijheid en Democratie" publiceerden.

COMMISSIES.

a. Reglementair voorgeschreven commissies.

Propaganda commissie.

Deze kwam bijeen op 4 februari, 16 mei, 22 september en 18 november. De laatste vergadering werd gevolgd door een bijeenkomst met afgevaardigden van de propagandacommissies der kamercentrales.

Radio- en Televisie commissie.

Vergaderingen werden gehouden op 12 februari en 25 september.

b. Door het Hoofdbestuur ingestelde commissies.

Commissie Algemene Bijstandswet.

Deze commissie, die onder voorzitterschap kwam te staan van de heer W. Verwey te Rijsbergen, kwam bijeen op 10 september, 17 oktober, 10 en 24 november en 4 december. De commissie hield zich bezig met het vraagstuk der uitkeringen krachtens de Bijstandswet, de financiering dezer wet en tal van problemen die met de bijstand samenhangen.

Commissie voor de Buitenlandse Politiek.

Deze commissie vergaderde op 9 juni, 6 oktober en 19 november. Haar subcommissie Ontwikkelingssamenwerking kwam in het verslagjaar bijna gereed met een studie over de grondslagen van een liberale ontwikkelingssamenwerkingspolitiek.

Commissie voor Culturele Zaken.

Bijeengekomen werd op 30 januari, 26 februari, 22 april, 21 mei, 24 juni, 4 september en 10 oktober.

Beraadslaagd werd over de begroting van C.R.M. en tal van zaken die daarmee samenhangen. De plannen tot het houden van een tweede cultureel congres, aan de voorbereiding waarvan de commissie veel tijd besteedde, konden wegens gebrek aan belangstelling niet worden gerealiseerd.

Commissie Herziening Grondwet.

Zoals in het vorig jaarverslag werd vermeld, was besloten deze commissie in een vijftal kleine deelcommissies te splitsen. Op 6 maart installeerde de eerst ondergetekende de voorzitters dezer deelcommissies.

De deelcommissie Grondrechten kwam onder voorzitterschap te staan van Prof. Mr. E. H. s'Jacob te Groningen. Zij vergaderde op 29 april, 18 juni en 26 september.

Mevrouw Mr. J. M. Corver-van Haften te Heiloo nam de leiding op zich van de deelcommissie Regering en Staten-Generaal en vergaderde met deze commissie op 16 mei, 17 juni, 5 september en 25 november.

De deelcommissie Wetgeving en Bestuur vergaderde onder voorzitterschap van Prof. Mr. J. M. Polak te Ede op 16 april en 7 augustus.

De deelcommissie Rechtspraak onder leiding van Prof. Mr. J. H. Beekhuis te Driebergen kwam bijeen op 13 juni en 14 november.

De deelcommissie Openbare Lichamen werd voorgezeten door Mr. C. F. G. de Menthon Bake te Den Haag en kwam bijeen op 23 april, 20 mei, 26 juni en 18 juli.

Op 7 oktober kwamen de voorzitters der deelcommissies onder leiding van hun coördinator, de heer Talsma, bijeen.

Commissie Kieser-Gekozenen.

Deze commissie kwam in het verslagjaar nog tweemaal bijeen, n.l. op 27 februari ter voorbereiding van een nota over de verlagening van de kiesgerechtigde leeftijd en de meerderjarigheidsgrens, en op 24 oktober ter opstelling van een aantal ontwerp-resoluties die, na door het Hoofdbestuur te zijn besproken, aan de openbare Partijraadsvergadering van 22 november werden voorgelegd.

De vergadering van 24 oktober werd bijgewoond door de voorzitter der partij.

Landelijke Landbouw Commissie.

Op 20 mei en 19 november kwam deze commissie in het verslagjaar bijeen; punten van bespreking waren de landbouwbegroting en het plan Mansholt.

Commissie Luchtverontreiniging.

Deze commissie vergaderde op 29 januari, 4 en 26 maart, 16 april, 8 mei, 3 juni, 12 november en 9 december. Zij beraadslaagde intensief over het wetsontwerp inzake de luchtverontreiniging.

Commissie Meerderjarigheidsgrens.

Deze commissie ad hoc, die onder voorzitterschap kwam te staan van Mr. W. G. Belinfante te 's-Gravenhage, werd door het Hoofdbestuur ingesteld ingevolge een besluit van de op 9 en 10 mei gehouden buitengewone Algemene Vergadering te Leiden. De haar verstrekte opdracht luidde na te gaan of en zo ja welke beperkingen opgelegd moeten worden aan de algemene handelingsbevoegdheid van degenen die behoren tot de leeftijdsgroep van 18 tot 21 jaar. De commissie kwam op 14 november bijeen doch bracht in het verslagjaar nog geen rapport uit.

Landelijke Middenstandscmissie.

Vergaderd werd op 13 februari, 19 mei, 22 september en 8 december. Beraadslaagd werd onder meer over de koopavond, de verticale prijsbinding, de middenstandsparagraaf van het Gemeenteprogram, de positie van ondernemers in saneringsgebieden en de actuele moeilijkheden in het horecabedrijf.

Landelijke Onderwijscommissie.

In vergaderingen gehouden op 19 maart, 7 mei, 11 juni, 27 augustus en 13 en 30 oktober werd beraadslaagd over de onderwijsbegroting, en werden de eerste voorbereidingen getroffen voor een in 1970 te houden onderwijscongres.

De commissie splitste zich in een aantal secties, waarvan vooral de sectie tertiair onderwijs zeer actief was; deze sectie hield zich onder meer bezig met het begrotingsvraagstuk van de universiteiten.

Sociaal-Economische Commissie.

Tot de belangrijkste onderwerpen waarmee deze commissie zich in het verslagjaar in vergaderingen, gehouden op 31 januari, 7 maart, 1 mei, 11 en 25 september en 31 oktober bezig hield behoorden de herziening van het ondernemingsrecht, de Miljoenennota en het Stakingsrecht.

Op 1 mei werd een werkgroep werknemersaangelegenheden geïnstalleerd, welke werkgroep onder leiding kwam te staan van de heer G.W.Keja te Amsterdam.

Commissie Verkeer en Vervoer.

Vergaderd werd op 9 januari, 9 april, 12 mei, 2 juli, 17 september, 16 oktober en 4 november. Besproken werd de begroting van verkeer en waterstaat en de problemen rondom het openbaar vervoer en het streekvervoer.

Ter voorbereiding van de op 9 en 10 mei te Leiden aangehouden en aan de jaarvergadering van 1970 opnieuw voor te leggen voorstellen tot enkele wijzigingen in het Huishoudelijk Reglement ter bevordering van de doorstroming in afdelings- en centralebesturen (het z.g. ontwerp-besluit B van het rapport Kiezer en Gekozenen) werd een kleine commissie ingesteld die onder voorzitterschap van de algemeen secretaris der partij op 28 november en 10 december bijeen kwam en haar voorstellen vervolgens als bijlage bij de beschrijvingsbrief voor de komende jaarvergadering aan de partij voorlegde.

Belangrijk waren tenslotte beraadslagingen gehouden door de voorzitter der partij en de beide fractievoorzitters met enkele hoogleraren met het doel te komen tot een visie onzer partij op de vraagstukken van de toekomst van ons land. De commissie vergaderde op 14 juli, 18 augustus, 22 september, 13 oktober en 24 november. Zij hoopt in de eerste maanden van 1970 met een eerste rapport gereed te zijn.

RADIO- EN TELEVISIE ZENDTIJD.

Getracht werd wederom zowel aan onze veertiendaagse 10-minuten radio-uitzendingen als aan onze televisie-uitzendingen een zo goed mogelijke bestemming te geven. In de televisie-uitzending van 19 februari sprak de heer Mr.E.H.Toxopeus; op 7 mei trad op de nieuwe partijvoorzitter, mevrouw H.van Someren-Downer; op 24 september kwam de heer Toxopeus wederom in het beeld en op 17 december stelde mevrouw Van Someren de nieuwe fractievoorzitter in de Tweede Kamer, de heer Mr.W.J.Geertsema, aan de kijkers voor.

BROCHURES.

In de eerste plaats dient te worden genoemd het Gemeente-program 1970, voorbereid door een commissie uit de Vereniging van Staten- en Radsleden onder voorzitterschap van Prof.Mr. D.Simons te 's-Gravenhage, vastgesteld door de jaarvergadering dezer Vereniging op 25 oktober en op een op 31 oktober gehouden persconferentie gepubliceerd.

Voorts verscheen in het verslagjaar een nieuwe versie van de propaganda brochure "Waarom zou ik lid worden van de V.V.D."

DIVERSE PARTIJ-ACTIVITEITEN.

Zowel door de kamercentrale Noord-Brabant als door de drie noordelijke kamercentrales werden in het verslagjaar weer kadercursussen belegd die een goede belangstelling trokken.

De afdeling Amsterdam organiseerde op 1 november een congres onder de titel "Amsterdam - Eurocity".

Onder dit hoofd ware verder te vermelden:

- de in Vrijheid en Democratie van 5 september en 3 oktober gepubliceerde vragenlijsten over de onderwerpen ontwikkelings-samenwerking, NAVO, onderwijs, sociale wetgeving en echtscheidingsrecht, alsmede over enkele punten uit de rapporten van het Liberaal Beraad. Al spoedig bleek dat tal van afdelingen discussiegroepen vormden die zich intensief in de gestelde problemen verdiepten. Dit initiatief heeft derhalve zeker aan het doel beantwoord;
- de tournee die onze partijvoorzitter na de aanvaarding van haar nieuwe functie langs de kamercentrales heeft gemaakt. Zij slaagde er in het verslagjaar in alle kamercentrales, behalve Rotterdam, Drenthe, Zwolle en Leiden te bezoeken. Deze laatste vier centrales zullen begin 1970 worden bezocht. De niet geringe opgave die mevrouw Van Someren zich hiermee heeft gesteld werd ruimschoots beloond door de vele informatie uit alle delen van het land die haar op deze wijze bereikte en door het grote nut van het persoonlijk contact;
- de actie "Een tientje per lid". De zeer zorgelijke financiële toestand der partij was voor het Hoofdbestuur aanleiding te besluiten op 24 november een persoonlijke brief van de partijvoorzitter te doen uitgaan aan alle leden met het verzoek f 10,- in de partijkas te storten ter leniging van de meest directe nood. Het resultaat was overweldigend. Op 31 december 1969 was door 11.705 leden onzer partij een bedrag van f 158.587,56 bijeen gebracht!

STICHTING ORGANISATIE VROUWEN IN DE V.V.D.

De jaarlijkse week-end-conferentie werd onder zeer grote belangstelling gehouden op 11 en 12 oktober, zoals gebruikelijk in het conferentie-oord "De Pietersberg" te Oosterbeek.

Eveneens zeer geslaagd was de landdag op 28 april te Werkendam met een vaartocht door de Biesbos.

LIBERAAL DEMOCRATISCH CENTRUM.

Het L.D.C. hield zijn jaarvergadering op 29 november.

LIBERALE INTERNATIONALE.

De vergaderingen van de Executive op 19 en 20 april te Londen en op 13 en 14 december te Zürich werden gepresideerd door de voorzitter, de heer Mr.E.H.Toxopeus, en bijgewoond door de heer D.W.Dettmeijer.

De groep Nederland kwam op 15 augustus bijeen ter voorbereiding van het jaarlijkse congres van de Liberale Internationale, dat van 29 augustus t/m 1 september in München werd gehouden onder presidium van de heer Toxopeus. Het thema van het congres luidde: "Opvoeding voor een liberale samenleving".

TUSSENTIJDSE GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN.

In 1969 vonden tussentijdse gemeenteraadsverkiezingen plaats in mei te Leusden (ons zeteltal bleef daar gelijk) en, in verband met samenvoeging van gemeenten, in november op Zuid-Beveland. Daar werden nieuwe gemeenteraden gekozen in Goes, Reimerswaal, Borsele en Kapelle. Omgerekend in percentage voor de vier nieuwe gemeenten samen steeg onze partij hier van 7,4% in 1966 tot 9% in 1967 en 10,5% thans.

Voorts werden in Oost-Flevoland, dat nog geen echte gemeenteraden kent, in mei verkiezingen gehouden voor de advies-colleges voor Dronten e.o. en voor Lelystad. In Dronten gingen wij een zetel vooruit en stegen van 10,3% tot 13,6% en in Lelystad behaalden wij met 8,9% nog juist geen zetel.

VERENIGING VAN STATEN- EN RAADSLEDEN.

De jaarvergadering werd gehouden op 25 oktober te Amersfoort. Des ochtends vond de huishoudelijke vergadering plaats; des middags werd het Gemeenteprogram 1970 vastgesteld terwijl voorts gelijktijdig een bijeenkomst plaats had tussen de Eerste Kamerfractie en de Provinciale Statenfracties.

De commissies ad hoc der vereniging ter bestudering van de herziene Gemeentewet, ter advisering over de gemeentelijke herindeling en ter bestudering van de gemeentelijke en provinciale belastingvraagstukken bleven in het verslagjaar actief. De commissie ter voorbereiding van het Gemeenteprogram onder voorzitterschap van Prof.Mr.D.Simons te 's-Gravenhage werd op 31 januari door de heer D.W.Dettmeijer, voorzitter der vereniging, geïnstalleerd, hield op 11 maart een hearing te Amersfoort en kwam vervolgens nog op 15 april, 11 juni en 3 september in plenaire vergadering bijeen.

Het ledental van de Vereniging bedroeg aan het einde van het verslagjaar 845 tegen 861 op 31 december 1968.

Het maandblad Provincie en Gemeente, verzorgd door de heren K.H.Brandt en H.G.van Zwijndregt, verscheen geregeld.

Mr.F.Korthals Altes,
Algemeen Secretaris.

Mr.M.M.F.van Everdingen,
Secretaresse.

SLOT.

Zoals uit de inleiding en uit de verdere hoofdstukken van dit verslag blijkt, zijn de activiteiten groot geweest en het aantal vergaderingen dat genotuleerd diende te worden talloos. Ook achter de constatering dat de evolutie van de V.V.D. van kiesvereniging naar politieke partij verder is voortgeschreden gaat veel werk van het Algemeen Secretariaat schuil. Aan het slot van dit verslag past derhalve een welgemeende hulde aan de kleine staf van het Algemeen Secretariaat die met voorbeeldige toewijding steeds ervoor weet zorg te dragen dat voor alle vergaderingen en bijeenkomsten alle stukken tijdig gereed zijn en alle noodzakelijke voorbereidingen zijn getroffen. Wanneer bij de vele wensen die leven het Hoofdbestuur een enkele maal moet antwoorden dat er praktische bezwaren zijn vanwege de overbelasting van het Algemeen Secretariaat dan mag men ervan overtuigd zijn dat reeds nu meer wordt bereikt dan mogelijk zou zijn geweest wanneer niet bij de staf- en andere personeelsleden voor alles geldt het belang en de bloei van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie.

Mr.F.Korthals Altes,
Algemeen Secretaris.